

Naturtjek på økologiske bedrifter

Hos: Adam Van Hauen

Naturtjek er udarbejdet af
Birthe Thordahl Christensen

SEGES

STØTTET AF
Fonden for **økologisk landbrug**

Hvordan fungerer Øko Naturtjek-planen?

Med udgangspunkt i første besøg, foreslår vi her nogle fokuspunkter, hvor det enten handler om at bevare en naturværdi, eller hvor noget kan gøres anderledes for at højne naturværdien på arealet.

Vi har vægtet tiltag og arealer på en skala fra 1 til 10 stjerner, hvor 10 stjerner betyder "god naturværdi, og her får man mest natur for pengene" – så her er det vigtigt at prioritere din naturindsats.

Anbefalingerne er generelt gældende, så selvom vi tager udgangspunkt i nogle specifikke steder på bedriften - f.eks. et læhegn – så gælder vores råd også for de andre læhegn som findes på matriklen.

Når vi kommer tilbage i 2020 glæder vi os meget til at følge op på, om planen har givet større viden, interesse og bevidsthed. Det er selvfølgelig helt frivilligt om anbefalingerne bliver fulgt.

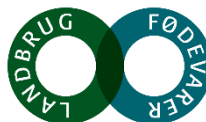
God fornøjelse!

SEGES

Kort om projektet

Formålet er at afprøve et konkret værktøj i form af et 'Naturtjek', der skal synliggøre hvor og hvordan du som landmand kan gøre en særlig indsats for at højne natur og biodiversitet på din bedrift. Projektet skal give dig mere viden om, hvor dine vigtigste naturværdier er, og give dig konkrete forslag til, hvad du kan gøre for at beskytte, forbedre og udvide din natur.

Samlet skal der gennemføres besøg hos 20 økologiske landmænd i 2019, samt et opfølgende besøg i 2020 hos jer alle 20.

Bedriftsoversigt og fokuspunkter

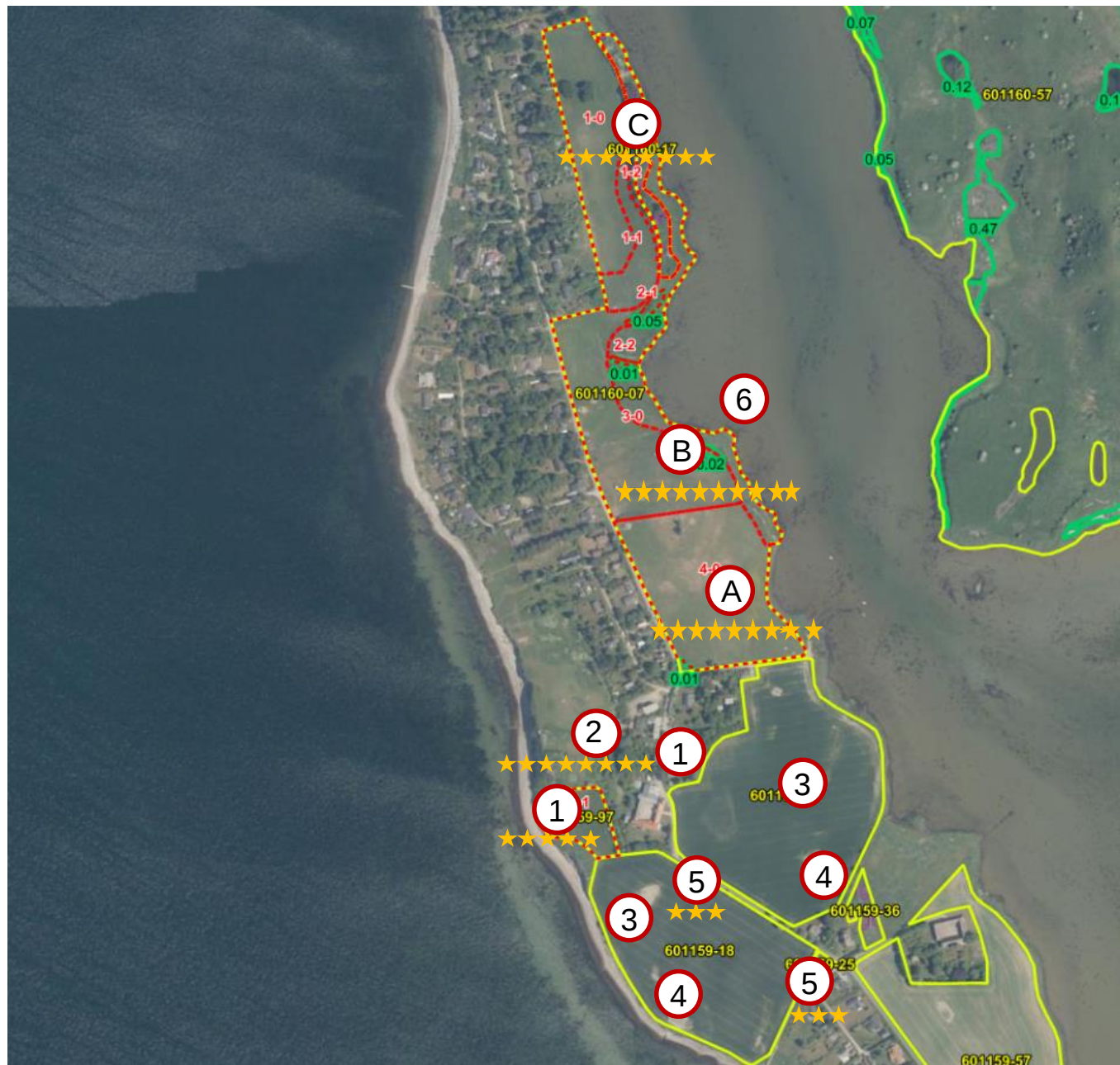
1. Udtagning af tørre græsareal
2. Vandhul, krat og stendynger
3. Nye græsmarker
4. Nye vandhuller
5. Eksisterende og nye levende hegn med blomstrende træer
6. Artsrigt overdrev/eng/hede/klithede/strandeng

A: Sydlige fold

B: Mellem fold

C: Nordlige fold

SEGES

1. Udtagning af tørre græsareal

Generelt: Udtagning af tørre, ukurante landbrugsarealer, kan potentielt være et gavnligt tiltag for biodiversiteten på bedriften. Hvis jorden ligger soleksponeret, så vil arealet tiltrække mange insekter, pga. varmen. Man kan med fordel udpine arealet ved høstet over en årrække. Således er der mindre chance for at arealet vil gro til i næringselskende og konkurrencesterke planter som brændenælder og græsser. En høj score forudsætter at arealet ligger i forlængelse af et eksisterende naturområde. Undgå jordbehandling og gødningspåvirkning, da dette vil påvirke naturindholdet negativt.

Specifikt for bedriften: Arealerne er græsdomineret, men det er også meget små arealer. Ved stykket mod vest ligger der en bakke med stor artsdiversitet, hvorfra blomster er ved at vandre ind i græsstykket. Arealet mod vest er blevet slået en gang årligt og modtager grundbetaling. Græsområdet ved løsdriftstalden ligger urørt. Der er et læskur og der har været afgræsning.

Arealet score 4 ud af 6 stjerne, da arealet drives ekstensivt og får lov at ligge, men for at kunne score højere skal der indvandre flere blomster. Ved endnu mere ekstensiv drift og afgræsning vil arealet ændre sig til reel overdrev, som vil score maks. point i forhold til biodiversitet.

Anbefaling: Det anbefales at tage et slet tidlig forår og sidst på sæsonen, hvor græsset fjernes. Så vil arealet udpines og græsset hæmmes og blomsterne fra bakken vil lettere sprede sig.

Hvis tilstødende kornmark ligges ud igræs – se punkt 3, så er det oplagt at hegne det lille græs areal med. Så vil det kunne betale sig at afgræsse, så kan der opstå slid, og en spredning af blomster med tiden.

Arealet er domineret af græsser og tegn på en vis næringspulje.

Arealet ved løsdriftstalden, står også urørt, med afskårne grene fra læhegnet.

Arealet på bakken har mange flere blomster og forskellige græsser. Der er en tydelig overgang mellem arealet. Bakken ligger udsat ud mod vandet og derfor svær at slå eller afgræsse med risiko for sammenskred. Hvis græsarealet hegnes kan det overvejes at lade en kant af bakken hegne med, for at øge spredningen af blomsterne.

2. Levende hegn, vandhul og stendynge

Generelt:

- **Levende hegn** kan fungere som god føderessource, hvis blomstrende træer og buske er tilstede. Veterantræer og dødt ved kan tilføje meget til værdien, Undgå sprøjte og gødningspåvirkning, da dette reducerer arealets funktion som redested for insekter.
- **Vandhul:** Såfremt søbredden byder på artsrig og blomstrende vegetation af hjemmehørende arter, kan den fungere som fødesøgningsområde for insekter, pattedyr og fugle. Søer vil typisk også tiltrække fugle og andet vildt hvis de understøtter et godt miljø for planter og smådyr. Undgå fodring af ænder, da det øger næringsstofferne.
- **Et stendige** kan fungere som levested for en bred vifte af organismegrupper. Insekter kan bo i huller mellem stenene, planter og mosser kan spire i de små sprækker og revner, og mange sjældne stenboende laver stortrives på især solbeskinnede og fritliggende stengærder

Specifikt for bedriften: Indenfor samme område ligger både et vandhul, levende hegn med dødt ved og åben stendynge. Det er tre forskellige biotoper, som er små, men fordi de ligger så tæt har jeg vurderet at det giver en god synergieffekt.

Vandhullets kant er lidt tilgroet og stendiget lettere skygget af træerne, men derimod ligger det godt i læ. Samlet giver jeg stedet 7 stjerner ud af 8 mulige, da der er god sammenhæng. Området er lidt lille, men styrken er kombination af de forskellige elementer.

Anbefaling: Jeg anbefaler, at lade arealet ligge og passe sig selv. Der kan overvejes at åbne en anelse op til søbredden, der hvor der kan komme mest sol ned for bygninger og træer. Hvis træerne ønskes lettere beskåret anbefales det og lade det afskårne træ ligge, som det er gjort nu.

SEGES

Vandhullet er omkranset af både dunhammer og træer, hvor pil indgår og trods at den er lille giver det dynamik og variation.

Selv om stendynge ligger mellem bygning og læhegn er der her i maj god sol på. Det vil være mere begrænset om vinteren og foråret, men stenbunken giver en god variation i det lille område.

3. Nye græsmarker

Generelt: Udtagning af landbrugsarealer, kan potentielt være et gavnligt tiltag for biodiversiteten på bedriften. Man kan med fordel udpine arealet ved høstet over en årrække. Således er der mindre chance for at arealet vil gro til i næringselskende og konkurrencesterke planter som brændenælder og græsser. En høj score forudsætter at arealet ligger i forlængelse af et eksisterende naturområde. Undgå jordbehandling og gødningspåvirkning, da dette vil påvirke naturindholdet negativt.

Specifikt for bedriften: De to marker er blevet intensiv dyrket, men det er planlagt at så vårbyg med græsudlæg i til næste forår, og så gå over til en økologisk græsdrift, som kan passe ind i kvægholdet og naturområderne. Der er lav biodiversitet på arealet i dag, men de ligger op ad blomsterrige områder og er mager sandjord, og har derfor potentiale til at udvikle sig over en lang årrække. Derfor score arealet ingen stjerner, men indikere at indenfor 5-10 år vil der kunne opnås 5 stjerner. Over 20 år vil der være potentiale for øget biodiversitet, men det afhænger af driften.

Anbefaling: Der er to muligheder, alt efter hvor meget natur vægter kontra græsproduktion, og så kan der også arbejdes på en mellemvej. Begge muligheder kan fortsat modtage grundbetaling:

- **Landbrugsareal:** Fortsæt med planen om vårbyg med udsæd på hele arealet og driv det med et slæt til hø og ellers bruge det som bufferareal til efterår og vinter i stedet for at fodre på overdrevsarealet.
- **Natur:** Den bedste natur får du ved at... Efter høst med vinterhvede kan drænene brydes, så de naturlige lavninger vil blive våde. Så delvis en græsblanding på arealet, evt. på midten, men supplere med afslået hø fra de øvrige græsarealer, hvor der vil være blomster og andre græsser i. Driften de første år anbefales stadig, at være et høstet og så afgræsning, da det vil udpine arealet. Der vil skulle accepteres en vis ensartede urter i de første år, men som arealet bliver mindre næringsrig, så vil variationen bliver større. Der vil også bliver færre foderenheder på arealet, så det skal afpasses med antallet af kvæg.

Kornmarken ligger op af urørt bakke område, med mange blomster og derfor en god frøkilde til et varieret blomster græsareal.

Her er forslag til at lave fennerne. I dag er der søgt økologi støtte. Det er ikke på nuværende tidspunkt at søge tilskud til pleje af græs og natur og det er derfor optimeret

4. Nye vandhuller

Generelt: Etablering af et vandhul kan være et værdifuldt naturfremmende tiltag. I løbet af en årrække kan vandlevende insekter og planter indvandre med rastende fugle, og gøre vandhullet til en akvatisk oase i agerlandet. En høj score forudsætter at vandhuller etableres med brede skrånende brinker, som kan koloniseres af sumpplanter, og som faciliterer en let adgang for vandlevende dyr.

Specifikt for bedriften: Der er i øjeblikket fugtige lavninger i de to intensiv dyrkede marker, hvor drænene har svært ved at dræne og i det lave område tættes på stranden pumpes vandet ud.

Nye vandhuller score i starten lavt på biodiversitet med 3 stjerner, dog vil det med tiden øges, da der sker en udvikling med flere planter og dermed insekter.

Anbefaling: Hvis der ønskes en større variation i de dyrkede marker ved omlæggelse til græsareal, vil det være en nem løsning at bryde drænene og så se hvordan det udvikler sig til lave vandområder. Det kan være at det kan blive fine vandhuller uden yderlige tiltag, som der kan græsses helt omkring.

Hvis der ønskes et større vandhul, er det optimalt at lave det med lave skrånninger og mellem 1 og 2 meter dybe. Hvis der vil graves skal Kommunen søges om landzonetilladelse og der skal søges om dispensation fra Strandbeskyttelseslinjen ved Kystdirektoratet.

Der er naturlige lavninger i den dyrkede mark, som det har været svært at dræne. Det vil er simple steder, hvor der kan skabes naturlig hydrologi, så der kan opstå våde områder, som kan være leve- og ynglesteder for insekter og raste- og fødested for fugle m.m.

5. Eksisterende og nye levende hegn med blomstrende træer og buske

Generelt: Hjemmehørende arter af træer og buske, kan være vigtig føde for insekterne. De hvidblomstrende træer såsom slåen og engriflet hvidtjørn, skovæble, almindelig hæg og mirabel er især vigtige fødekilder i det tidlige forår. Dette kan være et værdifuldt tiltag især hvis det placeres i nærheden af eksisterende natur, og så længe det ikke erstatter gamle etablerede hegn.

Specifikt for bedriften: Der er bevoksning omkring bygningerne og omkring tidligere løsdriftstald, som vender ud mod de intensive dyrkede marker. Træerne er her skåret helt ind og selvom de er rimelig varierede har jeg scoret dem 4 stjerner ud af 7, da der kan skabes en større variation og overgang til de åbne arealer.

Det ligger i et landskab hvor der er uønsket at lave skovrejsning, derfor er det begrænset hvor meget, der kan plantes, men de område med træer kan forbedres ved at give træerne mere plads. Så vil der kunne skabes en større variation i den åbne mark, hvis den omlægges til mere ekstensiv drift, og det kan skabe skygge og ly for kvæget.

Anbefaling: Det anbefales at lade eksisterende læhegn brede sig en anelse mere ud i marken og beskære i mindre grad. Ved beskæring anbefales det, at lade det afskærne ved ligge, som det er gjort ved den tidligere løsdriftstald. Det må gerne være inde langs læhegnet. Der hvor der ikke er behov for læ, kan der fældes nogle enkelte af de høje træer, så der skabes en større variation i typen af træer og i hvor meget dødt ved, der ligger.

Hvis der ønskes lidt flere træer, så kan der plantes langs de eksisterende vejtræer eller i enkelte hjørner med hvidblomstrede træer, men der kan også vælges at der sker en naturlig tilgroning.

Ved at ekstensivere marken, vil det være oplagt at lade læhegnet brede sig ud i marken – samt at supplere de eksisterende enlige træer langs vejen med flere hvidblomstrende træer og buske. Der kan også laves lignende beplantning i de øvrige hjørner af de to marker, ved at lade træeren sprede sig naturligt.

6. Artsrigt overdrev/eng/strandeng

Generelt: Gamle overdrev er noget af det mest værdifulde natur, som man kan have på sin bedrift. Overdrev er lysåbne naturtyper, som gennem mange år er blevet afgræsset af kvæg, heste eller andre store græssere. At naturtypen holdes lysåben, medvirker til at konkurrencestærke arter af græsser og højstauder holdes nede, hvilket gør plads til mindre konkurrencedygtige lave urter, som ellers ville have svært ved at etablere sig. Hvis overdrevet forvaltes optimalt, kan der opstå mosaikker af bart sand, mosser, jordboende laver, både lave og høje urter, buske, større vedplanter og enkeltstående træer. Gamle overdrev er således nogle af vore mest artsrige naturtyper. Store fritliggende sten på gamle overdrev er ofte et tegn på at arealet aldrig har været under plov.

Strandeng er våde græsarealer påvirket af salt fra tidvise oversvømmelser og optimalt vil der være våde områder, som giver fødegrundlag for vadefuglene.

Specifikt for bedriften: De kystnære overdrev og strandengene er opdelt i tre folde, som drives lidt forskelligt og derfor er der forskellige anbefalinger.

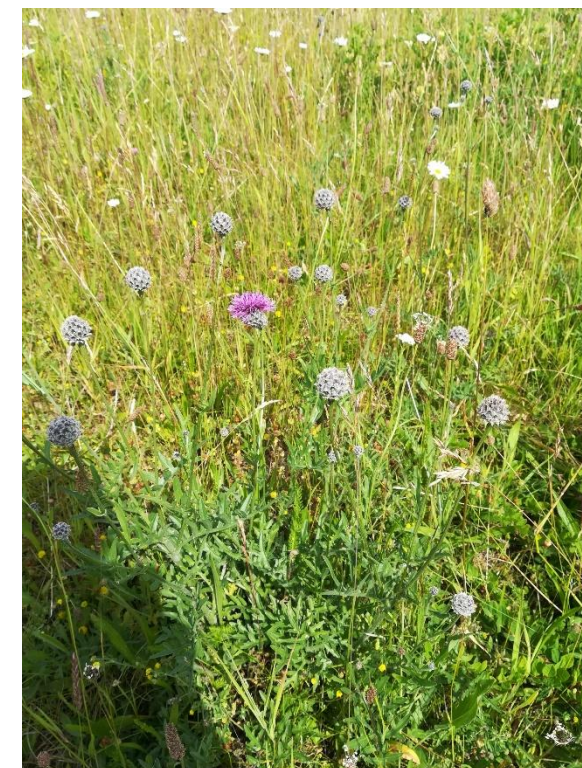
Arealerne 9 ud af 10 stjerne, da der er en stor variation i plante, hydrologi og geologiske forhold. Topscore opnås ved fuldgræsning, ingen tilskudsfodring og begrænset afpudsning.

Generel anbefaling: Det anbefales at kvæget græsser arealer i alle fenner, hvor dyretrykket afpasses efter hvad arealet kan føde om vinteren. Det vurderes ud fra kvægets huld og at de kun taber sig 1-2 huld hen over vinteren. Skots højlandskvæg er hårdføre og kan udnytte meget næringsfattig græs og urter. Arealerne skal være godt afgræsset til marts. Der imod skal der gerne være græs i august og september, så der stadig er noget af græsse af hen over vinteren.

Undgå generelt at tilskudsfoder i engområdet og hvis det kniber med føden i løbet af vinteren, så skal dyrene i stedet flyttes til buffer arealer, som kan være de nye græsmaker.

Alle overdrevsarealerne indeholder en stor variation i urter, græs og halvgræsser, både på de enkelte arealer, men også i mellem.

Der er forskellige planter som viser sig på de forskellige stykker og der er stor variation, hvilket gør oplevelsen større og viser de små forskellige i lys, jordbund og vindforhold. Her ses stor knopurt.

A. Sydlige fold

Specifikt for bedriften: Indhegningen er på ca. 2,6 ha. Arealet har et lavt græsningstryk, og der er mange blomster i juni og stor variation. Den høje blomstermængde tyder på at der er rigt fødegrundlag til insekterne.

Strandengen er heget fra med få meter bred bræmme af rør og det giver en høj græs/urtevegetation, som giver en variation til det lysåbne overdrev. Der er elementer af en del salttolerante planter, som strandkveller, gåsepotentil. Saltvandet skaber en dynamik ved tidvis at oversvømme engen og planterne har særligt tilpasset dette miljø.

Anbefaling: Det anbefales at forsætte helårsafgræsning, hvor dyrene kan flyttes i enkelte perioder efter behov. Det betyder et lavt græsningstryk om sommer, som giver plads til at blomsterne kan nå at blomstre. Det er en fordel at arealet græsses godt i bund over efteråret og vinteren, så der ikke er en gammel græsmåtte til foråret. Herved får blomsterne et forspring, da der er godt med sollys til jordebunden og derved optimale forhold til blomsterne.

Kanten ned til vandet er heget fra og giver en fin variation til det afgræssede område.

Der står lidt skræpper, som visse steder kan bliver dominerende, da kvæget ikke græsser på den. Hvis de spreder sig, kan de skæres ned i forbindelse med at der klippes under heget

Her er eksempel på en stor variation af både græsser og urter. Det ses at der er større variation i højden på planterne, og der er lys nok til bunden til lavvoksende planter.

B. Midterste fold

Specifikt for bedriften: Indhegningen er på ca. 1 ha. og drives med høslet. Det er tydeligt at dette areal responderer med en endnu større variation af blomster, ved ikke at der græsses her i foråret. Der er en meget stor variation i blomsterne og en stort liv af insekter på hele arealet. Der er både områder på arealet, hvor der er høj vegetation og områder, hvor der er lavere vegetation. Der er et område, hvor syren er mere dominerende end resten af arealet. Arealet er indhegnet og der eksisterer en mulepumpe.

Anbefaling: I stedet for at slå arealet, anbefales det at lukke alle dyrene ind og afgræsse arealet hen i august som en sen sommergræsning og derefter åbne op til resten af fenerne hen over vinteren, så alle arealer kan give foder til dyrene. Så kan dette areal hegnes fra igen til foråret eller det kan evt. skifte mellem fenerne.

Et enkelt område dominerer alm. syre og giver arealet et rødt skær sammen med fløjlsgræs.

Her eksempel på en stor variation af både græsser og urter.

C. Nordligste fold

Specifikt for bedriften: Indhegningen er på ca. 5 ha. Arealet har et lavt græsningstryk, og der er mange blomster i juni og stor variation. Det tyder på at der er rigt fødegrundlag til insekterne.

Strandengen er i denne fold heget med og er også en bredere bræmme, hvor der er helt anden vegetation og med våde områder, som tidvis oversvømmes i vinteren.

Skrænten er bevokset og er med i indhegningen, og her søger kvæget skygge og skaber bar jord og dødt ved ved deres adfærd, hvilket er med til at øge variationen.

Dyrene fodres på folden om vinteren med halm og lidt kraftfoder. Området omkring foderhækken er præget af mere næringskrævende arter som stor nælde, agertidslen og skræpper. Der er sket en næringsberigelse, da der er et stort spild fra halm og evt. hø. Det er ikke tilladt i tilskudsordningen at der tilskuds fodres.

Sidste år blev arealet slået for en sikkerheds skyld i forhold til tilskudsreglerne.

Arealet giver jeg ni ud af 10 stjerner, da der er mange elementer og et rigt planteliv, men et mindre areal er næringspåvirket.

Anbefaling: Det anbefales at forsætte helårsgræsning uden tilskudsfodring, ud over loddemad. Hvis det bliver nødvendigt at fodre, så anbefales det at drive dyrene væk fra arealet i den korte periode af vinteren.

Så vidt det er muligt, anbefales det at undgå at slå arealet, da det er bedre at dyrene græsser det om vinteren. Det er 50 % af væksten, der skal være under 40 cm. højt og ikke hele arealet. Hvis det bliver nødvendigt, så nøjes med at slå i de områder, hvor væksten er for høj og lad resten være. De områder hvor der ofte ikke kan leves op til grundbetaling kan søges uden.

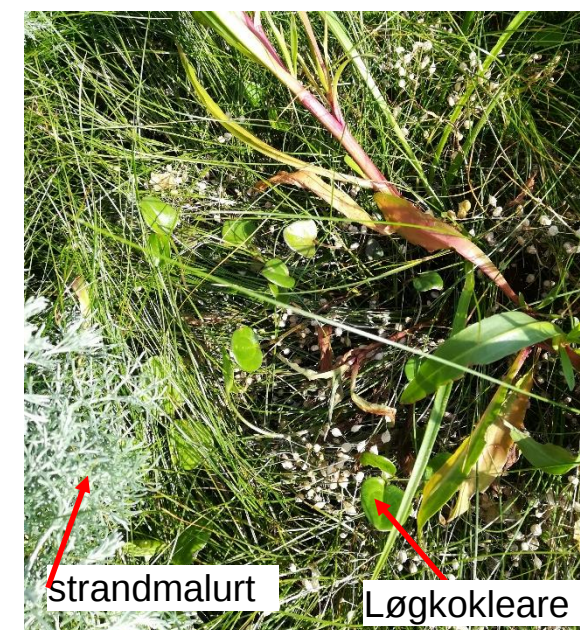
Her ses det lave område med strandeng, der bryder de lidt højere liggende overdrev.

Strandkanten bliver her afgræsset og giver mulighed for at andre mere lyskrævende og fugtigheds krævende planter får plads, som det ses på billedet her under

Der er flere træer både selvsåede og plantede træer som giver en god skygge om sommeren til kvæget og gør arealet attraktivt for kvæget. Det skaber bare pletter og dødt ved med deres adfærd, som øger biodiversiteten væsentligt.

Ønsker du at vide mere?

Du er altid velkommen til at kontakte SEGES

Andrea Oddershede på anod@seges.dk, eller ring på tlf: 87405444.

Appen for § 3-natur - beskyttet natur

Med telefonen i hånden kan søge informationer om din natur, når du står ude på bedriften. Ligesom på Miljøportalen kan du få et overblik over den beskyttede natur, læse artslister for arealerne, samt undersøge HNV-score.

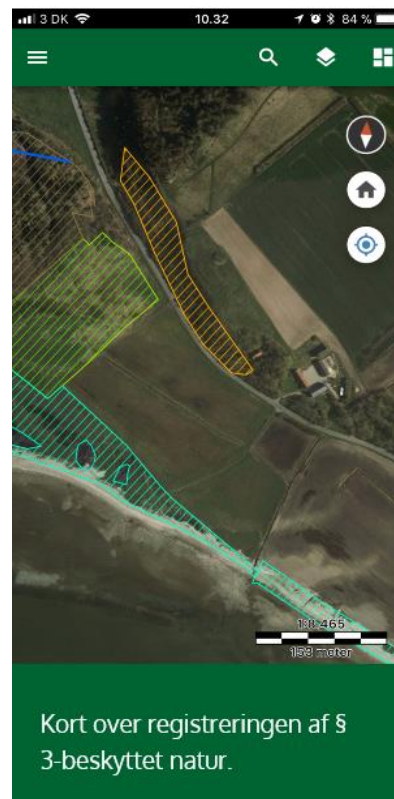
Miljøportalen

Få et overblik over naturen på din bedrift. Her kan du få information om arealer med beskyttet natur, HNV-score og artslister for dine arealer:

<https://arealinformation.miljoportal.dk>

SEGES

Appen "Beskyttet natur"
Søg info om naturen når du står derude.

HNV-score

High Nature Value (HNV) er en indikator for et areals naturværdi og bruges til at prioritere naturplejeindsatsen. En Høj HNV-værdi indikerer høj naturværdi.

